

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА МЕВ

УДК 339.54.012.435

Андрійчук В. Г.* Іванов Є. І.**

МІСЦЕ ТА РОЛЬ НЕТАРИФНИХ ЗАХОДІВ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ У ФОРМУВАННІ ГЛОБАЛЬНОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Досліджено причини зменшення ролі тарифного інструментарію в регулюванні міжнародної торгівлі. Проаналізовано структуру та масштаби поширення нетарифних заходів, їх вплив на формування торговельних відносин між країнами з різним рівнем економічного розвитку.

Ключові слова: нетарифні заходи регулювання, технічні бар'єри у торгівлі, санітарні й фіто-санітарні норми, антидемпінгові заходи, еквівалент ад-валерного тарифу.

The reasons that have reduced the role of tariffs in international trade regulation are investigated. The structure and extent of non-tariff measures, their impact on the trade relations between countries with different levels of economic development are analyzed.

Key words: non-tariff measures, technical barriers to trade, sanitary and phytosanitary standards, anti-dumping measures, the equivalent ad valorem tariff.

Исследованы причины уменьшения роли тарифного инструментария в регулировании международной торговли. Проанализирована структура и масштабы распространения нетарифных мер, их влияние на формирование торговых отношений между странами с различным уровнем экономического развития.

Ключевые слова: нетарифные меры регулирования, технические барьеры в торговле, санитарные и фитосанитарные нормы, антидемпинговые меры, эквивалент адвалорного тарифа.

Постановка проблеми. Сучасні процеси глобалізації, доповнені наслідками світової фінансово-економічної кризи та затяжним процесом виходу з неї, призводять до значних змін у системі регулювання міжнародних економічних, зокрема, торговельних відносин

* доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світової економіки та міжнародної економічної інтеграції Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі, заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії наук Вищої школи України.

** аспірант кафедри світової економіки та міжнародної економічної інтеграції Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі.

між країнами та їх угрупованнями. Домінуючий інтелектуальний консенсус більшості економістів і політиків щодо переваг вільної торгівлі та поширеність дво- та багатосторонніх договорів про її лібералізацію, не змогли запобігти дискримінаційному державному втручанню у регулювання міжнародної торгівлі в часи розгортання кризових явищ та посткризового відновлення світової економіки.

Набір інструментів, спрямованих на захист внутрішніх ринків, постійно удосконалюється та розширюється, і ці процеси відбуваються на тлі одночасної тарифної лібералізації міжнародної торгівлі, що характеризується значними поступками у застосуванні заходів митно-тарифного регулювання між країнами та їх угрупованнями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню впливу нетарифних заходів на сучасне глобальне торговельне середовище присвячено, в першу чергу, роботи провідних міжнародних економічних організацій [1; 2], спеціалізованих з питань торгівлі. Значний внесок в дослідження даної проблематики зробили також такі вітчизняні вчені-економісти, як А. Мазаракі та Т. Мельник [3], Т. Циганкова [4] та ін. Однак дані дослідження зачіпають окремо взяті прецеденти використання нетарифних заходів регулювання торгівлі, тому висвітлення особливостей і ролі таких заходів залишається неповним і потребує подальшого аналізу.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виходячи з процесу дедалі більшого посилення ролі нетарифних заходів регулювання на міжнародний рух товарів, актуальним постає питання ідентифікації рушійних сил ескалації нетарифного протекціонізму в світовій економіці, а також питання вимірювання впливу такого протекціонізму на результати міжнародної торгівлі для країн з різним рівнем розвитку.

Формулювання цілей статті. Характерною рисою ескалації протекціонізму у світі під час розгортання кризи та в посткризовий період стало зростання ролі нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі. Саме в результаті застосування зазначених заходів країнами на нинішньому етапі формується ландшафт світової торгівлі й визначаються перспективи її подальшого розвитку. Тому в статті наведено дослідження причин і наслідків застосування нетарифних заходів на нинішньому етапі, що є важливою передумовою для розуміння сучасних процесів розвитку зовнішньоторговельних зв'язків між країнами й світового господарства в цілому.

На сучасному етапі розвитку світового господарства тарифні бар'єри значною мірою втратили роль фактичного регулятора міжнародного руху товарів і на даному етапі розвитку світового господарства виконують переважно фіскальну функцію. Адже основна частина міжнародного руху товарів здійснюється на умовах преференційної торгівлі і режиму найбільшого сприяння, відтак більше половини щорічного обсягу міжнародної торгівлі здійснюється в безмитному режимі.

В період кризи тарифи не стали пріоритетним засобом протекціонізму, оскільки в умовах різкого падіння попиту виробників не задовольняла наявність часового проміжку між підняттям тарифу і переорієнтацією споживачів з імпоротної продукції на вітчизняну. До того ж більшість країн світу обмежила максимально можливий рівень підняття своїх тарифів в рамках СОТ через інструмент зв'язування тарифів, а перегляд цього рівня може тривати до трьох років та й не гарантує успіху. Зрештою, високий рівень поглиблення міжнародної спеціалізації ускладнив підвищення митних тарифів, тому що за цієї обставини мита одночасно з обмеженням імпорту погіршують стан національних виробників через зростання вартості продукції їх іноземних кооперантів, що призводить до збільшення собівартості продукції і зниження конкурентоспроможності.

Як наслідок, за підрахунками МВФ [5, с. 5], обсяги міжнародної торгівлі під час світової рецесії у 2009 р. через зростання торгових бар'єрів на кордонах митних територій

(тарифів, квот та антидемпінгових заходів) скоротились на 5%. При цьому вплив тарифів і квот був незначний порівняно з впливом антидемпінгових заходів. Проте через обмежувальні заходи, застосовані поза межами митних територій (пряма державна допомога, субсидії, державні закупівлі та технічні бар'єри у торгівлі), обсяги міжнародної торгівлі у цей період скоротились ще, як мінімум, на 7%. Таким чином, ескалація протекціонізму в 2009 р. сприяла падінню обсягів міжнародної торгівлі на 12% при тому, що загальне падіння обсягів міжнародної торгівлі того року склало 22,3%. Тобто боротьба з наслідками кризи мала для світового торговельного середовища чи не гірші наслідки, ніж вплив самої кризи.

Використання заходів протекціонізму та їх ескалація, що розпочалася під час світової фінансово-економічної кризи і триває в посткризовий період, відбувається також за рахунок застосування, в першу чергу, нетарифних заходів регулювання торгівлі. Адже серед числа всіх дискримінаційних заходів в міжнародній торгівлі, введених в період з листопада 2008 р. по червень 2013 р., підняття тарифів склало лише 11,6%, найбільшу ж частку склали антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні заходи (safeguards) – 24,2%, а також пряма державна допомога – 23,8% [6, с. 36].

Отже, СОТ виявилась неспроможною протистояти посиленню протекціонізму через те, що домовленості в рамках цієї організації не регулюють застосування низки захисних заходів. Для деяких регулятивних інструментів зовнішньої торгівлі – таких як тарифні обмеження та квоти – правила СОТ є досить жорсткими, інші важелі – такі як субсидування чи обмеження видачі віз для іноземних працівників у певній галузі – правила СОТ є недосконалими, а щодо низки технічних перешкод (технічних бар'єрів у торгівлі, санітарних й фіто-санітарних норм) правила перебувають лише на стадії погодження.

Уряди прагнуть наразі уникати жорстких правил СОТ та зловживають тими видами протекціоністських заходів, інструменти міжнародного регулювання якими лишаються досі недосконалими. Так, чи не найбільший вплив на міжнародну торгівлю останнім часом мали такі нетарифні заходи, як пряма допомога виробникам екологічно чистої продукції у Великобританії, ухвалення японським урядом програми щодо забезпечення продуктами харчування внутрішнього виробництва, надання російським урядом субсидованих кредитів виробникам продукції машинобудування тощо. Ступінь зловживання цими заходами у період з 2009 по 2012 рр. варіювалася від 12% нових застосованих протекціоністських заходів у Бразилії до 83% у Євросоюзі [7].

Отже, обсяги застосування нетарифних заходів постійно зростають. Показниками, що дозволяють оцінити це зростання, є індекс частоти використання нетарифних заходів та коефіцієнт покриття ними імпорту. Індекс частоти відображає відсоток товарних позицій, зовнішня торгівля якими обмежена хоча б одним із нетарифних заходів. Він розраховується шляхом ділення суми товарних ліній, імпорт за якими підлягає обмеженню хоча б одного нетарифного заходу, на суму всіх тарифних ліній.

Коефіцієнт покриття імпорту нетарифними заходами відображає відсоток всього обсягу імпорту, який підпадає під хоча б один відповідний обмежувальний захід. Він розраховується за формулою [2, с. 6]:

$$C_j = \frac{\sum D_i V_i}{\sum V_i} \times 100\% \quad (1)$$

де D_i – змінна, що відображає наявність чи відсутність відповідних заходів регулювання;

V_i – обсяг імпорту товарів відповідних товарних позицій.

Отже, кількість тарифних ліній та обсяги міжнародної торгівлі, що потрапляють під обмежувальний вплив нетарифних заходів, мають постійну й тривалу тенденцію до зростання (табл. 1).

Так, якщо у період з 1996 по 2000 рр. частка тарифних ліній, що підпадали під дію нетарифних обмежень, складала в середньому 26%, а відповідна частка імпорту – 29%, то в період з 2009-2011 рр. ці показники становили 59% і 62% відповідно.

Таблиця 1.
Динаміка індексу частоти та коефіцієнту покриття міжнародної торгівлі нетарифними заходами регулювання у 1996 – 2011 рр., %

Показники	1996-2000	2001-2004	2005-2008	2009-2011
Індекс частоти	26	49	53	59
Коефіцієнт покриття	29	57	54	62

Джерело: [1, с. 105].

Одними з найбільш поширених серед нетарифних заходів протекціонізму продовжують залишатися антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні процедури. Протягом останнього десятиліття внаслідок проведення антидемпінгових розслідувань та застосування антидемпінгових мит практично повністю були закриті світові ринки хімічної продукції, чорних металів, виробів з пластмас, полімерних матеріалів тощо.

При цьому необхідно зазначити, що антидемпінговим заходам, застосованим внаслідок розгортання кризи, властиві певні особливості. По-перше, починаючи з 2009 р. антидемпінгові розслідування ініціюються переважно щодо обмеження меншої кількості товарних позицій, ніж раніше. Так, якщо в 2010 р. вони обмежували світову торгівлю за 316 товарними позиціями, то в 2013 р. таких позицій нараховується 306. По-друге, у період з 2003 по 2008 рр. приблизно 50% антидемпінгових заходів застосовувалась проти товарів, імпорт яких зазнав відчутної тарифної лібералізації; починаючи з 2009 р. частка таких антидемпінгових заходів скоротилася до 25%. Таким чином, незважаючи на вплив кризи антидемпінгові заходи починають все менше використовуватися у світовій практиці як механізм усунення наслідків зниження імпорتنих тарифів. І, по-третє, як до, так і після кризи, антидемпінгові заходи застосовуються країнами таким чином, що ризик застосування цих заходів у відповідь зі сторони країни, яка зазнала утисків, залишається мінімальним [8, с. 117-121]. Отже, криза не сприяла виникненню ланцюгової реакції застосування антидемпінгових процедур.

Загальна кількість діючих антидемпінгових заходів у світі наразі зменшується: якщо у 2010 р. зафіксовано 1379 діючих антидемпінгових заходів, то станом на червень 2012 р., згідно статистичних даних СОТ, їх налічувалось 1336. Число діючих компенсаційних та спеціальних заходів при цьому становить незначну величину – 82 і 29 відповідно [9].

Як наслідок зазначених вище тенденцій, антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні заходи мають незначний вплив на світову торгівлю порівняно з такими інструментами нетарифного регулювання, як технічні бар'єри у торгівлі, квоти, ліцензування, санітарні й фіто-санітарні норми (табл. 2).

Таблиця 2.
Індекс частоти та коефіцієнт покриття міжнародної торгівлі окремими заходами
регулювання зовнішньої торгівлі в світі¹ у 2012 р.

Види заходів регулювання зовнішньої торгівлі	Частка тарифних ліній, охоплених відповідними нетарифними заходами, %	Частка світової торгівлі, охопленої відповідними нетарифними заходами, %
Технічні бар'єри у торгівлі	28	31
Санітарні й фіто-санітарні норми	13	14
Ліцензування та квоти	16	20
Антидемпінгові заходи	2	5

*Укладено авторами.
Джерело: [2, с. 7].*

Технічні бар'єри у торгівлі (ТБТ) разом із санітарними й фіто-санітарними (СФС) нормами переважають решту нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі за покриттям світового обсягу торгівлі. ТБТ включають в себе вимоги до пакування, технічних стандартів, якості продукції, у тому числі заходи, пов'язані з захистом навколишнього середовища. СФС норми охоплюють заходи з запобігання поширенню інфекцій та хвороб, заходи з забезпечення безпеки (огляд, перевірку якості, сертифікацію, карантин) харчових продуктів.

ТБТ охоплюють 31% світового обсягу імпорту; СФС – 14%; система ліцензування і квот, які не підпадають під два попередні види заходів, охоплюють 20% світового обсягу імпорту. Необхідно зазначити, що на квоти припадає невелика частка в цій групі. Більшість із цих 20% складає неавтоматичне ліцензування, заборонене правилами СОТ. Воно застосовується здебільшого як адміністративний метод управління імпортом. Митні формальності охоплюють 11% світового обсягу імпорту, а антидемпінгові заходи – всього 5%.

Про зростання ролі ТБТ і СФС норм в регулюванні міжнародної торгівлі свідчить динаміка індексу частоти їх використання: з 1999 по 2010 р. для групи технічних заходів (яка об'єднує ТБТ, СФС норми та митні процедури) він зріс з 37 до 52% [2, с. 17]. На сучасному етапі застосування ТБТ і СФС норм поширюється здебільшого під приводом захисту навколишнього середовища і забезпечення продовольчої безпеки. Наприклад, Бразилія забороняє імпорт автомобілів з дизельними двигунами з метою зменшення забруднення довкілля, в ЄС досить поширеною стала політика «вуглецевого протекціонізму» у зв'язку з посиленням використання його країнами технологій, які зменшують викиди парникових газів. СФС норми природно пов'язані з обмеженням торгівлі продуктами харчування. Тому використання зазначених заходів є більш концентроване щодо окремих товарних груп (табл. 3).

¹ Показники розраховані на основі даних 29 країн Африки, Азії та Латинської Америки, що розвиваються, та Японії і Європейського Союзу.

Таблиця 3.
 Частка тарифних ліній у відповідних товарних групах, зовнішня торгівля якими обмежується відповідними нетарифними заходами регулювання в світі², %

Товарні групи	СФС норми	ТБТ	Митні процедури	Антидемпінгові заходи	Ліцензування і квоти
Живі тварини	71,3	36,2	21,3	5,7	33,4
Продукти рослинного походження	69,2	31,7	24,0	3,6	27,1
Жири та олії	51,1	26,8	12,9	8,0	20,7
Готові харчові продукти	57,0	41,7	17,7	3,6	20,3
Мінеральні продукти	9,8	25,5	8,1	0,6	10,9
Продукція хімічної промисловості	11,3	35,8	6,8	1,7	19,6
Деревина і вироби з неї	26,2	30,2	12,4	0,8	6,3
Текстильні матеріали й вироби	1,8	34,3	15,6	4,7	16,3
Недорогоцінні метали	1,6	21,0	9,6	1,2	12,2
Машини та електричне обладнання	1,1	20,8	8,2	0,8	13,1
Транспортні засоби	0,3	26,2	8,4	0,7	22,5

Джерело: [2, с. 14].

Пікові значення з обмеження торгівлі припадають на СФС норми, які покривають 71,3% тарифних ліній товарної групи «живі тварини» та 69,2% тарифних ліній групи «продукти рослинного походження». Проте ТБТ є більш поширеними й здебільшого однаково охоплюють всі види товарних груп з піковими значеннями для готових харчових продуктів (41,7% тарифних ліній), живих тварин (36,2%) продукції хімічної промисловості (35,8%), текстильних виробів (34,3%) тощо.

В результаті, більше 60% тарифних ліній, що стосуються сільськогосподарських товарів, підпадають під СФС норми. Серед звернень країн до СОТ з приводу введення нових СФС норм 94% стосуються обмеження міжнародної торгівлі саме сільськогосподарською продукцією. Стосовно ТБТ, то близько 65% поданих до СОТ нотифікацій про їх застосування стосуються обмеження торгівлі промисловими товарами [10].

Простежується також поділ між розвинутими країнами й тими, що розвиваються, за масштабами використання ТБТ і СФС норм серед решти нетарифних заходів. Для розвинутих країн частка ТБТ і СФС норм у всіх застосованих нетарифних заходах в 2010 р. склала 74,4%, в той час як для країн, що розвиваються, – 49,4% [1, с. 116]. За допомогою цих заходів розвинуті країни здебільшого встановлюють норми якості та безпеки, які значно перевищують норми, прийняті в рамках багатосторонніх домовленостей. Тож, хоча за своєю природою ТБТ і СФС норми не є дискримінаційними, на практиці вони використовуються розвинутими країнами і позбавляє конкурентних переваг країни, що розвиваються, пов'язаних з низькою вартістю робочої сили та преференційним доступом на іноземні ринки в рамках багатоклонного тарифу.

² Показники розраховані на основі даних 29 країн Африки, Азії та Латинської Америки, що розвиваються, та Японії і Європейського Союзу станом на 2012 р.

Основними факторами, що зумовлюють високу ефективність та дієвість ТБТ і СФС норм як інструментів протекціонізму зі сторони розвинутих країн, є низький інституційний потенціал та недостатній розвиток інфраструктури в країнах, що розвиваються. Для задоволення технічних стандартів і санітарних вимог розвинутих країн суб'єкти господарювання в країнах, що розвиваються, повинні впровадити на своєму виробництві новий технологічний процес, паралельно залишаючи потужності для виробництва товарів відповідно до стандартів, що діють на внутрішньому ринку. Це, у свою чергу, потребує відповідної інфраструктури: наявності розвинутої банківської системи для залучення недорогих або пільгових кредитів, функціонування технологічних парків для ефективного залучення іноземних інвестицій, наявності державного агентства з підтримки експорту (у тому числі, функціонування експортно-імпортного банку) тощо. Зазначені інституції в країнах, що розвиваються, зазвичай функціонують неефективно, що відображається низьким рівнем інвестиційної привабливості цих країн. Тому усунення обмежень в світовій торгівлі, пов'язаних з СФС нормами та ТБТ, здебільшого залежить від інтенсивності економічного розвитку країн, що розвиваються, ніж від багатосторонніх переговорів в рамках СОТ.

У зв'язку з невинним поширенням використання нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі, для створення бази порівняння реального рівня протекціонізму між країнами застосовується метод приведення до еквівалента адвалерного тарифу. Тобто у відсотках розраховується тарифна ставка, яка відповідає рівню обмеження торгівлі з урахуванням дії нетарифних заходів. Порівняння таким чином задекларованого й реального рівня захисту внутрішнього виробника на прикладі торговельних відносин між ЄС та Україною дозволить виявити типові закономірності (табл. 4).

Таблиця 4.

Середньоарифметичні ставки та еквівалент адвалерного тарифу на імпорт окремих товарних груп в ЄС з України у 2012 р.

Назви товарних груп	Середньо-арифметичні ставки імпортного тарифу, %	Еквівалент адвалерного тарифу, %
Живі тварини	1,32	19,83
М'ясо та їстівні субпродукти	5,34	37,39
Молоко та молочні продукти	5,77	37,75
Продукція борошномельно-круп'яної промисловості	11,75	19,15
Овочі та деякі їстівні коренеплоди	8,86	13,40
Зернові культури	3,84	15,89

Джерела: [10];[11].

В результаті запровадження низки нетарифних бар'єрів ЄС фактично блокує імпорт сільськогосподарської продукції з України, незважаючи на відносно невеликі ставки митного тарифу. Найбільше ця різниця простежується для товарної групи «М'ясо та їстівні субпродукти», де складає 32,05 відсоткових пункти між середньоарифметичною ставкою (5,34%) та еквівалентом адвалерного тарифу (37,39%), а також для групи «Молоко та молочні продукти», де еквівалент адвалерного тарифу (37,75%) вищий за середньоарифметичну ставку (5,77%) на 31,98 в. п.

Звідси очевидно, що задеклароване в Угоді про ЗВТ+ між Україною та ЄС зняття тарифних бар'єрів на 95% товарних позицій не вирішить питання про доступ української продукції (зокрема сільськогосподарської) на європейський ринок. Лише послідовне й систематичне здійснення українською стороною прописаних в Угоді про асоціацію реформ, а також імплементація стандартів, регламентів та вимог, які регулюватимуть процес модернізації національної економіки, дадуть змогу зняти реальні бар'єри в зовнішньоторговельних зв'язках між Україною та ЄС.

Адже в Євросоюзі як в одному зі світових центрів поширеного використання протекціонізму в посткризовий період індекс частоти використання нетарифних заходів становить 90%, а коефіцієнт покриття ними імпорту – 86%, міжнародну торгівлю однією товарною позицією обмежують в середньому 3,78 нетарифних заходи [2, с. 9, 12].

Очевидно, що при поширенні використання нетарифних заходів на сучасному етапі посткризового розвитку світового господарства реальний рівень торговельного захисту в глобальному масштабі, як засвідчують дані таблиці 5, значно перевищує середньозважену ставку митного тарифу в 4% серед розвинутих країн-членів СОТ.

Таблиця 5.
Еквівалент адвалерного митного тарифу у світі³ в 2006 й 2009 рр., %

Еквівалент адвалерного митного тарифу	2006	2009
Середньоарифметичний:		
- для всіх товарів	9,2	12,0
- для товарів, обмежених в торгівлі нетарифними заходами	39,8	45,0
Середньозважений:		
- для всіх товарів	7,8	10,0
- для товарів, обмежених в торгівлі нетарифними заходами	22,7	32,0

Джерела: [12, с. 182]; [13].

Станом на 2009 р. середньоарифметичне значення еквіваленту адвалерного тарифу в світових масштабах склало 12% для всіх товарних груп, а серед тих товарних груп, які підпадали під дію нетарифних обмежень, – 45%. Середньозважений показник склав 10 і 32% відповідно. Його нижчий рівень пояснюється тим, що на відміну від митних тарифів, більшість нетарифних заходів спрямована, в першу чергу, на загороджувальний ефект.

Також простежується чітка тенденція до зростання ролі нетарифних заходів в ескаляції протекціонізму під час світової фінансово-економічної кризи, адже ще в 2006 р. середньоарифметичний еквівалент адвалерного тарифу складав 9,2%, а середньозважений – 7,8%. Незважаючи на відсутність інформації про теперішній рівень еквіваленту адвалерного митного тарифу, можна стверджувати, що він має тенденцію до зростання у зв'язку з ескаляцією протекціонізму в світі у посткризовий період.

Однак і розрахований еквівалент адвалерного тарифу не спроможний повністю відобразити рівень торговельного захисту у зв'язку з тим, що більшість нетарифних бар'єрів є непрозорими у своєму застосуванні й обтяжені різноманітними процедурними перешкодами. Так, в країнах, що розвиваються, близько 77% нетарифних заходів торговель-

³ Показники розраховані на основі відповідних даних впливу таких нетарифних заходів, як встановлення референтних цін, антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні заходи, квоти, ТБТ, СФС норми, митні формальності в 91 країні світу.

ного захисту обтяжені додатковими перешкодами [1, с. 119], серед яких основними є затримки в часі (включаючи затримки в оформленні документації та короткі терміни її подання), необхідність нести додаткові витрати, складні адміністративні процедури. Найбільш обтяжливі цими перешкодами є такі заходи, як оформлення прав інтелектуальної власності, надання інформації про походження товару, валютний контроль, оцінка відповідності товару зазначеним вимогам тощо.

Висновки. Серед причин втрати митними тарифами функції основного регулятора міжнародної торгівлі головними стали тарифна лібералізація внаслідок послідовної та цілеспрямованої політики СОТ та неспроможність цього інструменту швидко й ефективно реагувати на кризові виклики внаслідок високого рівня розвитку та інтенсифікації міжнародних економічних відносин.

Велика різноманітність нетарифних заходів та низький рівень їх охоплення нормами СОТ призвели до ескалації нетарифного протекціонізму під час світової фінансово-економічної кризи, а також на сьогоднішній день у зв'язку із затяжним процесом виходу з неї. Найпоширенішим інструментарієм нетарифного регулювання залишається група антидемпінгових, компенсаційних та спеціальних заходів. Однак технічні бар'єри у торгівлі та санітарні й фіто-санітарні норми найбільше з-поміж усіх інших нетарифних заходів впливають на формування глобального торговельного середовища.

Використання ТБТ та СФС норм більш поширене серед розвинутих країн з метою усунення конкурентних переваг країн, що розвиваються. Їх висока ефективність полягає, в першу чергу, у розриві рівня інституційного потенціалу та розвитку інфраструктури між країнами. Таким чином, зберігається значна асиметрія в реальних (а не формально задекларованих) можливостях доступу на зарубіжні ринки товарів і послуг для розвинутих країн і країн, що розвиваються. Ця асиметрія має тенденцію до збільшення в умовах зменшення ролі відносно простих (тарифних) форм протекціонізму і збільшення значення більш складних форм нетарифного захисту.

Вимірювання реального рівня співвідношення торговельного захисту між країнами можливе через інструмент розрахунку впливу нетарифних заходів за допомогою приведення до еквіваленту адвалерного тарифу.

Список використаних джерел

1. World Trade Report 2012. Trade and public policies: A closer look at non-tariff measures in the 21st century. – Geneva: WTO, 2012. – 247 p.
2. Nicita, Alessandro; Gourdon, Julien. A preliminary analysis on newly collected data on non-tariff measures. – New York and Geneva: UNCTAD, 2013. – 24 p.
3. Мазаракі А. А., Мельник Т. М. Регуляторна політика у сфері зовнішньої торгівлі: монографія / А. А. Мазаракі, Т. А. Мельник – К. : КНТЕУ, 2010. – 469 с.
4. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ : монографія / Кер. авт. кол. і наук. ред. Т. М. Циганкова – К. : КНЕУ. – 2003. – 660 с.
5. Henn, Christian; McDonald, Brad. Protectionist Responses to the Crisis: Damage Observed in Product-Level Trade. – New-York: IMF, 2011. – 41 p.
6. Simon, Evenett. The Landscape of Crisis-Era Protectionism before the 2013 G-8 Summit: The 12th GTA Report. – London: CEPR, 2013. – P. 23-42.
7. Aggarwal, Vinod; Evenett, Simon. The Sad Truth behind Growing Clashes at the WTO // Harvard Business Review. – 22 October 2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://blogs.hbr.org/cs/2012/10/the_sad_truth_behind_the_growi.html. Цитовано за версією сайту на 29.07.13.

8. Fritz, Johannes; Wermelinger, Martin. Has the Crisis Changed the Use of Antidumping? Comparative Analysis: The 3rd GTA Report. – London: CEPR, 2010. – P. 115-122.
9. Report (2012) of the WTO Committee on Antidumping Practices [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.wto.org>. Цитовано за версією сайту на 29.07.13.
10. Офіційний сайт Світової організації торгівлі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.wto.org>. Цитовано за версією сайту на 29.07.13.
11. International Trade Center: Market access map [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mastar.org>. Цитовано за версією сайту на 29.07.13.
12. Kee, Hiau Looi; Nicita, Alessandro. Estimating trade restrictiveness indices // Economic Journal. – 2009. – № 119. – P. 172-199.
13. Kee, Hiau Looi; Nicita, Alessandro. Estimating trade restrictiveness indices // World Bank Policy Research Working Paper 3840 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>. Цитовано за версією сайту на 29.07.13.